

наслідків медико-географічного характеру, але і (у результаті загострення соціальних проблем) до закриття ряду виробництв, появи безробіття, непередбачених міграцій населення.

Таким чином, виникає необхідність у наступній системі заходів.

1. Проведення повної інвентаризації систем розселення, визначення їхніх типів, виявлення екологічних особливостей кожного з них.
2. Складання аскетичних і екологічних прогнозів для систем розселення різного типу.
3. Конкретизація цих положень для кожного великого населеного пункту, для кожної системи розселення. Складання прогнозу (заснованого на аналізі тенденцій розвитку природного і соціально-економічного середовища).
4. Забезпечення аскетичними й екологічними прогнозами всіх програм соціально-економічного розвитку різних масштабів і рівнів.

Література:

1. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Дітчук І.Л. Географія Хмельницької області. – Тернопіль, 1995.
2. Ковалев С.А., Сельское расселение (Географическое исследование). Под редакцией Ю.Г. Саушкина. – Издательство Московского университета, 1963.
3. Народне господарство Української РСР у 1990 році – Статистичний щорічник. – К.: Техніка, 1991.
4. Природа Хмельницької області / За ред. К.І. Геренчука – Львів: Вища школа, 1980. – 152 с.
5. Статистичний збірник основних показників соціально-економічного розвитку Хмельницької області за 2000 рік /За ред. В.В. Сокальського – Хмельницький, Хмельницьке обласне управління статистики. – 2000 р.
6. Статистичний збірник основних показників соціально-економічного розвитку Хмельницької області за 2002 рік /За ред. В.В. Сокальського – Хмельницький, Хмельницьке обласне управління статистики. – 2002 р.

Summary:

ECOLOGICAL ASPEKT OF THE DISTRIBUTION OF INHABITANTS IN THE COUNTRY AREAS OF KHMELNYTSKYU REGION.

In the given article particular attention is paid to ecological aspects of the system of the distribution of the inhabitants and to the types of country areas in Khmelnytskyu region. Ecological problems of the soil, water, wood and air resources of the territory are pointed out. The system of preventive measures for improvement of the ecological situation is offered.

УДК 911.37(477.8):504.03

Володимир КРУЛЬ

ПРО РЕТРОСПЕКТИВНУ ОСНОВУ ПОСЕЛЕНСЬКОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ (НА ПРИКЛАДІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ)

Важливим завданням еколого-географічних вишукувань є виявлення антропогенного навантаження на довкілля. Такий вплив може проступати за різноманітними напрямками і, зокрема, екістичному. Адже від початку постави поселення на будь-якій території остання зі свого первісного не порушеного стану у процесі трансформації (швидкість такого переходу залежатиме від кількості і величини населених пунктів) прийматиме видозмінений вигляд. Процеси поселенської дії на територію, звичайно, є змінними і з ходом розселення

інтенсифікуються. Тому важливо визначити ступінь екістичного тиску за якомога найбільший відтинок часу для того, щоб мати повну інформацію по заселенню, що прив'язане до наявної поселенської мережі. Зрештою, дія поселенських систем на територію, в якій вони поміщені, має дві складові: ретроспективну і сучасну. Перша є основою останньої і без неї загальний аналіз поселенського впливу на територію, чи то в природних, чи то в адміністративних межах, буде не репрезентативним. Отже, необхідність детального (часово нерозривного) вивчення поселенського освоєння, як частини багатопланового антропогенного тиску на землі, є вкрай необхідним.

Сама по собі тема дослідження процесів заселення, виникнення населених пунктів, їхньої характеристики є не новою і може вважатися достатньо розробленою. Зокрема, питаннями розвитку історії сільського розселення займалися М.В. Вітов, І.В. Власов, О.Я. Дегтярьов. Історія розвитку систем розселення мала місце в деяких роботах В.В. Покшишевського, В.С. Жекуліна, В.Л. Гербова, Т.К. Дагаєвої, П.І. Кирноса та ін. Дослідження поселенського освоєння окремих територіальних частин Західної України велось для Волині [29], Східної Волині [41], Волинської [31], Рівненської [26] областей, Галичини [27, 37], Північної Буковини [40]. Однак у цих роботах аналіз проводився за доволі обмежений період, що не виходив за межі I-II тис. н.е. і лише як виняток розглядалися процеси заселення від початку неоліту і до сьогодення [27]. Досить провізорично простежені особливості заселення території Поділля (у фізико-географічному розумінні, а в історико-географічному – воно охоплює частини Галичини і Волині) від мустьєрського часу до IX ст. н.е., проведена етапізація процесу формування поселенських геосистем [11]. Варто зауважити, що прикладом наскрізного часового поселенського аналізу могло б слугувати дослідження Кудіркене Р.К. [28], де проводиться розгляд ландшафтного розташування поселень від палеоліту до сьогодення.

Отже, дослідження заселюваності території Західної України, як історико-географічної зони (про обґрунтування таксономічної одиниці та про її межі нами детально вже висвітлювалося [14-16]) – цілісного регіону у складі суцільної української етнічної території, ще не проводилися. Сам процес заселення являє собою поставу поселень, тобто фіксацію їх у вигляді археологічних знахідок (чи то безпосередньо первісних населених пунктів, чи то поховань, чи то інших старожитностей) і передбачає апіорі їхній вплив на довкілля. Сумарно така дія залежатиме від обсягів часу, за який вона простежуватиметься. Тому було визначено завдання простежити поселенське освоєння від раннього палеоліту і до завершення давньоруського періоду, що стало фундаментом формування сучасної системи розселення і опосередкованим показником екологічної стійкості території. В результаті опрацювання численних джерел [1-10,12,13,17-25,30,32-36,38,39,42-45], у межах Західної України було виявлено 2038 первісних поселень, що виступили основою подальшого екістично-екологічного аналізу.

Особливість дослідження полягала у виборі кількісного показника, який відобразив би вплив поселення на територію, зокрема адміністративну: область або район. На нашу думку, таким показником заселюваності або поселенського освоєння території може виступити *показник історичної заселюваності* ($\Pi_{i,3}$) *території*, що є співвідношенням кількості поселень, які утворилися за час палеоліту – давньоруської доби до наявного числа поселень натеper. Найбільша кількість історичних поселень була утворена в Тернопільській області – 395, а $\Pi_{i,3}$ склав тут 37,5%. Проте ретроспективно найзаселенішою є Північна Буковина (частина Чернівецької області), де $\Pi_{i,3}$ сягнув майже 49%, хоча в абсолютних показниках це є найменшою величиною – 128. Найнижчі значення $\Pi_{i,3}$ фіксуються для житомирської частини Волині (більша частина однойменної області) та для Львівської області – по 17,9%. Однак абсолютні величини для останньої є другими в Західній Україні і дорівнюють 345 поселенням. Великими $\Pi_{i,3}$ характеризуються Рівненська та Івано-Франківська області, де він, відповідно, сягає 32,0% та 31,7% (у кількісних вимірах – 330 та 255 населених пунктів). Доволі мала кількість поселень мала археологічне „коріння” в хмельницькій частині Волині

(8 північних районів Хмельницької області) – 142, проте $\Pi_{i,3}$ тут був помітним – 23,2%. Натомість, у Волинській області кількість історичних поселень була більшою – 230, однак $\Pi_{i,3}$ – меншим (21,2%) від попередньої частини Західної України.

Адміністративно-територіально регіон дослідження поділений на 113 районів, що мали, виходячи з особливостей заселення, свої $\Pi_{i,3}$ території. Для подальшого хронологічного аналізу останніх їхні кількісні значення були стратифіковані на 9 рівнів (від першого, що володів найвищим значенням $\Pi_{i,3}$ до останнього, для якого були притаманні найменші показники $\Pi_{i,3}$). Отже, перший рівень мав $\Pi_{i,3} \geq 60,1\%$, у другому його значення коливалися в межах 50,1-60,0%, у третьому – 40,1-50,0%, у четвертому – 30,1-40,0%, у п'ятому – 25,1-30,0%, у шостому – 20,1-25,0%, у сьомому – 15,1-20,0%, у восьмому – 10,1-15,0%, а в дев'ятому були $\leq 10,0\%$.

Загалом, Західна Україна є доволі історично освоєним регіоном, оскільки на її теренах за тривалий період, як уже зазначалося, засновано 2038 поселень із 7968, за даними на кінець 2001 р., ($\Pi_{i,3} = 25,6\%$; 5-й рівень історичної заселюваності). Виходячи із цього, за межу інтенсивності історичної заселюваності необхідно взяти $\Pi_{i,3} \geq 25,1\%$, як пересічнорегіональний. Отже, райони, що володіють значеннями $\Pi_{i,3}$ більшими за визначений критерій (5, 4, 3, 2 і 1-й рівень величин $\Pi_{i,3}$) вважатимуться дуже освоєними й їхнє територіальне групування даватиме підстави виокремлюватися їм у історично найзалюдненіші осередки. І, навпаки, адміністративні території зі значеннями $\Pi_{i,3} \leq 25,0\%$ будуть найменш освоєними у поселенському відношенні і утворюватимуть, отже, землі із низьким історичним поселенським потенціалом.

Найосвоєнішою територією виявилася Північна Буковина, оскільки 4 адміністративних райони володіли $\Pi_{i,3}$ більшим 60,1%, зокрема Кіцманський мав $\Pi_{i,3} = 82,2\%$, Заставнівський – $\Pi_{i,3} = 84,6\%$, Новоселицький – $\Pi_{i,3} = 64,3\%$ і Глибоцький – $\Pi_{i,3} = 60,5\%$. З інших адміністративних територій тільки Заліщицький район Тернопільської області також мав дуже великий показником $\Pi_{i,3} = 74,5\%$. Зауважимо, що райони найбільшої заселюваності зосереджувалися на крайньому півдні Західної України, займаючи здебільшого сточище р. Прут (Кіцманський, Новоселицький, більша частина Глибоцького і Заставнівського районів) і меншою мірою – р. Дністер (Заліщицький і частина Заставнівського районів) та мізерну частину р. Сірет (незначна територія Глибоцького району). Тому за переважаючим просторовим розміщенням його можна означити як Дністровсько-Прутський осередок історичної заселюваності, який за рівнем ієрархічності буде осередком 1-го порядку, оскільки для нього $\Pi_{i,3} \geq 60,1\%$.

Райони із 2-м рівнем поселенської освоєваності території ($\Pi_{i,3} \geq 50,1\%$) також приурочувалися до півдня регіону, розміщуючись у долині Дністра, розширюючи, таким чином, землі із найбільшою заселюваністю, себто збільшуючи осяги Дністровсько-Прутського осередку поселенського освоєння. До них слід віднести Городенківський і Глумацький райони (відповідно, $\Pi_{i,3} = 58,0\%$ і $55,2\%$) Івано-Франківської та Борівський район ($\Pi_{i,3} = 58,3\%$) Тернопільської областей. Разом із тим, у межиріччі верхів'їв річок Стиру і Горині знаходиться ще один осередок історичної заселюваності Західної України, помежними центрами якого виступають Демидівський район Рівненської ($\Pi_{i,3} = 54,8\%$) і Шумський район Тернопільської ($\Pi_{i,3} = 54,8\%$) областей. Даний осередок стане територією поселенської освоєваності 2-го порядку, оскільки $\Pi_{i,3}$ у ньому коливатимуться у межах 50,1-60,0%. За аналогією з попереднім його можна визначити як Стирсько-Горинський осередок.

Відзначимо, що підставою виокремлення осередків історичної заселюваності території є групування довкола адміністративних районів із найбільшим $\Pi_{i,3}$ (для даної території) земель із наступними за величиною значеннями $\Pi_{i,3}$. Скажімо, біля Заліщицького і Заставнівського районів (Дністровсько-Прутський осередок), $\Pi_{i,3}$ яких є більшим 60,1% (1-ий рівень величини) розміщені Боршівський і Городенківський райони із $\Pi_{i,3}$ 2-го рівня, а за ними – Чортківський і Коломийський райони зі значеннями $\Pi_{i,3}$ 3-го рівня тощо. Або основою Стирсько-Горинського осередку є Шумський і Демидівський райони (їхній $\Pi_{i,3}$

належить до 2-го рівня), за якими розміщені Дубнівський і Здолбунівський райони із $P_{i,3}$ 3-го рівня, біля яких положені Млинівський і Острозький райони, де $P_{i,3}$ знаходиться у межах 4-го рівня і т.д.

Виходячи із щойно означених зауважень, Тернопільський район ($P_{i,3} = 53,4\%$ - 2-ий рівень) не може стати центром осередку історичної заселюваності, оскільки його оточують райони, в яких величини $P_{i,3}$ належать не до 3-го рівня значень $P_{i,3}$, а до 4-го, 5-го, 7-го і 8-го. Таким чином, він виступить основою зв'язуючої ланки між Дністровсько-Прутським і Стирсько-Горинським осередками поселенської освоєваності Західної України. Вісь даної ланки приблизно займатиме сточище р. Серет, виходячи на вододіл останнього і Горині, тому дану територію означимо як Серетську з'єднувальну ланку. До осі увійшли також Кременецький ($P_{i,3} = 34,3\%$ - 4-й рівень) і Збаразький ($P_{i,3} = 33,3\%$ - 4-й рівень) райони Тернопільської області. До них ще можна долучити адміністративні райони із нижчим, 5-м, рівнем $P_{i,3}$, що прилягають до вище означених, а саме: Радивилівський ($P_{i,3} = 27,0\%$) Рівненської і Лановецький ($P_{i,3} = 26,4\%$) та Підволочиський ($P_{i,3} = 29,0\%$) Тернопільської областей.

До Дністровсько-Прутського осередку історичної заселюваності, крім означених вище районів, входять і інші адміністративні території з нижчим рівнем заселюваності. Так, Галицький, Тисменицький і Коломийський райони Івано-Франківської, Чортківський і Гусятинський райони Тернопільської областей мали 3-й рівень значень $P_{i,3}$, а Косівський і Снятинський райони Івано-Франківської, а також Монастирський і Буцацький райони Тернопільської областей – 4-й рівень. Нарешті, районом із найнижчим рівнем поселенського освоєння (5-м) був Надвірнянський Івано-Франківської області, що став єдиним гірським районом Західної України із таким порівняно високим $P_{i,3}$. Отже, Дністровсько-Прутський осередок складають 19 адміністративних районів (8 – Івано-Франківської, 7 – Тернопільської і 4 – Чернівецької областей), що відносяться до 1-5 рівнів показників історичної заселюваності.

Меншим за кількістю адміністративних районів є Стирсько-Горинський осередок (другого порядку) історичної заселюваності. Його утворюють 11 районів (9 – у Рівненській, 1 – у Волинській та 1 – у Тернопільській областях) із величинами $P_{i,3}$ 2-5 рівнів. Окрім вищезазначених територіальних центрів осередку він об'єднав Дубенський, Здолбунівський і Рівненський райони із 3 рівнем $P_{i,3}$, Млинівський, Острозький, Гоцанський райони Рівненської і Луцький район Волинської областей із 4 рівнем $P_{i,3}$ та Костопільський і Березнівський райони із 5 рівнем $P_{i,3}$.

Доволі малим за територіальними осягами є Слуцько-Тетерівський осередок третього порядку. Він охоплює всього 2 адміністративних райони – Любарський Житомирської і Старокостянтинівський Хмельницької областей. Їхні показники поселенського освоєння відносяться, відповідно, до 3-го ($P_{i,3} = 47,9\%$) і 4-го ($P_{i,3} = 38,8\%$) рівня. Даний осередок не набув розвитку, оскільки довкола нього знаходяться адміністративні райони із низькими рівнями $P_{i,3}$ – 6-м, 7-м, 8-м і 9-м.

Центрами осередку четвертого порядку виступають Володимир-Волинський район Волинської, Сокальський і Пустомитівський райони Львівської областей. Показники їхньої історичної заселюваності займають 4 рівень. Між собою центри-осередки з'єднуються територією адміністративних районів із 5 рівнем показників поселенського освоєння. Це, зокрема, такі як Іваницький район Волинської та Радехівський і Буський райони Львівської областей. Загалом, 6 районів, об'єднуючись, утворюють Західнобузький осередок (із 4-5 рівнями величин $P_{i,3}$), хоча до нього входить і територія сточищ інших річок – Турії (Володимир-Волинський район) і Стиру (Радехівський район). Саме землями останнього Західнобузький осередок найближче підходить до Стирсько-Горинського осередка. Коли взяти до уваги, що між ними розміщена територія Бродівського району із 6-м рівнем значень $P_{i,3}$, який сполучає райони із його 5-м рівнем (Радехівський район Львівської і Радивилівський район Рівненської областей), то можна вести мову про сформування

суцільної території історичної заселюваності, що схематично нагадує напівколо, кінцями обернуте на захід (північний кінець – Сокальський район Львівської та Іваничівський і Володимир-Волинський райони Волинської областей, південний кінець – Надвірнянський район Івано-Франківської області).

Отже, в межах Західної України, за даними утворення археологічних поселень, чітко виокремлюється територія цілісної історичної заселюваності. У її межах об'єднуються Дністровсько-Прутський осередок першого порядку, Стирсько-Горинський – другого порядку, Західнобузький – четвертого порядку і Серетська з'єднувальна ланка. Загалом, дані землі нагадують своєрідний амфітеатр, тому у межах регіону дослідження доцільно виділити **Західноукраїнський амфітеатр історичного залюднення**, до якого входитимуть 42 адміністративних райони, або 37,2% їхньої всієї кількості у Західній Україні.

Нарешті, на крайньому північному заході регіону дослідження знаходиться Шацький район, $\Pi_{1.3}$, якого складає 32,3%, тобто входить до його 4-го рівня зміни. До нього дотикається Старовижівський район, де зафіксований 5-й рівень історичної заселюваності ($\Pi_{1.3} = 25,5\%$). Разом вони утворюють *Верхньоприп'ятський осередок четвертого порядку*, що, як і Слуцько-Тетерівський, є найменшим за територіальними осягами. Означений осередок оточений адміністративними районами 7 і 8 рівнів історичної заселюваності, тому він локалізований і не набув територіального розвитку.

Західна Україна виділяється доволі значною чисельністю районів із високими рівнями $\Pi_{1.3}$ (1-5) – їх нараховується 49, що склало більше 43% усіх адміністративних районів у регіоні. Крім означених вище, які є складовими територіальних осередків історичної заселюваності, відзначимо ще й ті, що не входять до них – це Сторожинецький район (4-й рівень $\Pi_{1.3}$) Чернівецької, Білогірський район (5-й рівень $\Pi_{1.3}$) Хмельницької і Житомирський район (5-й рівень $\Pi_{1.3}$) Житомирської областей. Перших два не долучені до територіальної структури історичної залюдненості, оскільки за показниками $\Pi_{1.3}$ вони не відповідають принципів поступовості його значень. Так, довкола Сторожинецького району знаходяться райони із величинами $\Pi_{1.3}$ першого рівня, а коло Білогірського району – другого рівня. Немає підстав оформляти в окремий осередок і Житомирський район, оскільки величина його $\Pi_{1.3}$ відноситься до 5-го рівня, а згідно з принципом поступової черговості наступних значень, 6-й рівень $\Pi_{1.3}$, що властивий сусідньому Черняхівському району, є критерієм низького поселенського освоєння.

Територіальні особливості найменшої історичної заселюваності полягатимуть у тому, що адміністративні райони із найменшим рівнем $\Pi_{1.3}$ (8-й, 9-й) зосереджуватимуться на периферії регіону, а також у внутрішніх ділянках його волинської частини. Справді, адже найпівденнішу кінцівку Західної України утворюють Верховинський район Івано-Франківської та Путильський район Чернівецької областей ($\Pi_{1.3}$, відповідно, дорівнював 7,0% та 2,0%), у межах витоків Черемошу. Долинський ($\Pi_{1.3}=12,5\%$), Рожнятівський ($\Pi_{1.3}=3,9\%$) і Богородчанський ($\Pi_{1.3}=14,6\%$) райони Івано-Франківської області розміщені на південному заході регіону дослідження, займаючи гірські території верхів'я правих допливів р. Дністер – Свіча, Лімниця і Бистриця Солотвинська. До них вузькою смугою стикується Жидачівський район Львівської області ($\Pi_{1.3}=9,3\%$), що положений на двох берегах Дністра. На заході Львівської області, на території здебільшого витоків (право- і лівобережжя) Дністра знаходяться райони із 8-м (Городоцький, Старосамбірський, Дрогобицький) і 9-м (Мостиський, Самбірський, Турківський) рівнями $\Pi_{1.3}$. На північ від Волинської височини, у верхніх течіях річок Турії, Стоходу, середньої течії Стиру також мають місце землі з найменшими рівнями поселенського освоєння – Рожищенський район (9-й рівень), Турійський, Ковельський і Ківерцівський райони (всі – 8-й рівень). Територія Житомирської області, що розміщена переважно на вододілі річок Тетерева, Случі (із допливами Смілка і Тня), Ірші (доплив Тетерева), Ужа, Уборти та їхніх верхніх сточищ виявилася також найменш історично заселеною. Тут розташовані райони із найнижчими $\Pi_{1.3}$: 9-го рівня – Лугинський, Червоноармійський і Баранівський та 8-го рівня – Новоград-Волинський, Ємільчинський і

Володарсько-Волинський. Ці землі з внутрішнього положення виводить Рокитнівський район Рівненської області, зайнятий переважно сточищем р. Ствиги із її допливом р. Льва, що із півночі дотикається до Новоград-Волинського району (його $P_{i,3}$ становить 10,0% – 9-й рівень). На землях Хмельницької області знаходиться невелике територіальне об'єднання низького рівня $P_{i,3}$ (8-го) у складі Теофіпольського і Красилівського районів. Воно займає правобережне верхів'я Горині і сточище витоків Случі. Нарешті, поодинокі розкиданими по території Західної України є адміністративні райони із найнижчими рівнями $P_{i,3}$ – Підгаєцький район (10,8%) Тернопільської і Чуднівський район (8,5%) Житомирської областей. Загалом, у межах Західної України виділяється 28 адміністративних районів із $P_{i,3}$ 8-го і 9-го рівнів, тобто вони складають майже четвертину (24,8%) від загальної кількості районів регіону дослідження.

Найпершою характерною рисою розміщення адміністративних районів із низьким рівнем $P_{i,3}$ (6-й і 7-й) є їхнє знаходження майже суцільною смугою широтного простягання на півночі Західної України. Так, поліські землі займають Любомльський, Ратнівський, Камінь-Каширський, Маневийський (всі – 7-й рівень), Любешівський райони Волинської, Зарічненський, Володимирецький (три останні – 6-й рівень), Дубровицький і Сарненський (обидва – 7-й рівень) райони Рівненської області. До них також зарахуємо Олевський (7-й рівень), Овруцький, Народицький і Коростенський (всі – 6-й рівень) райони Житомирської області. Друга ознака полягає в тому, що адміністративні райони із 6-м і 7-м рівнями $P_{i,3}$ відіграють роль розмежувального бар'єру або між осередками високої історичної заселюваності: Західнобузьким і Стирсько-Горинським (Локацький і Горохівський райони Волинської області), Західнобузьким і Серетською з'єднувальною ланкою (Бродівський, Золочівський райони Львівської і Зборівський, Козівський райони Тернопільської області), Західнобузьким і Дністровсько-Прутським (Перемишлянський район Львівської, Рогатинський район Івано-Франківської та Бережанський район Тернопільської області), Стирсько-Горинським і Случько-Тетерівським (Ізяславський, Славутський, Шепетівський, Полонський райони Хмельницької області), або між територіями із нижчими показниками $P_{i,3}$ (Миколаївський, Стрийський, Сколівський райони Львівської області). Третя відмінність полягає у їхній доповнювальній складовій, тобто район за особливостями розміщення не підпадає під дві перших ознаки, а доповнює території, визначені в другій ознаці. Такими є Калуський район Івано-Франківської, Корецький район Рівненської, Романівський район Житомирської областей. Довільне розташування району без будь-якої явної причини, дасть підстави виокремити їх у четверту групу, у складі якої відзначимо Кам'яно-Бузький, Яворівський райони Львівської, Вижицький район Чернівецької, Черняхівський район Житомирської областей. Отже, адміністративні райони 6-го і 7-го рівнів значень $P_{i,3}$ нараховується загалом 36 (20 – шостого і 16 – сьомого), а їхня частка у загальній адміністративній структурі сягає майже 32%.

В результаті екістично-екологічного аналізу, що охопив археологічний період поселенського освоєння території Західної України (від палеоліту до давньоруських часів) виокремлюються землі із найбільшим $P_{i,3}$: Дністровсько-Прутський осередок 1-го порядку, Стирсько-Горинський осередок 2-го порядку, Случько-Тетерівський осередок 3-го порядку та Західнобузький і Верхньоприп'ятський осередки 4-го порядку. Між першим і другим осередками наявна Серетська з'єднувальна ланка, яка, разом із Західнобузьким осередком, утворюють територію цілісної історичної заселюваності – Західноукраїнський амфітеатр історичного залюднення, що складається із 42 адміністративних районів, або 37,2% їхньої всієї кількості у Західній Україні. Райони із найменшим оселенням (восьмий, дев'ятий рівні) займають периферію регіону дослідження, а також внутрішні ділянки його волинської частини. Надалі для поглиблення досліджень (детальнішого обґрунтування виділених регіонів) слід залучити й інші кількісні показники, причому як загальноприйняті (густота поселень), так і спеціальні історико-географічні (потенціали ланцюговості заселення поступовий та інтерферований, густоту історичного залюднення тощо).

Література

1. Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья: каменный век. – К.: Наук. думка, 1987. – 129 с.;
2. Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья: раннеславянский и древне-русский периоды. – К.: Наук. думка, 1990. – 187 с.;
3. Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья: энеолит, бронза и раннее железо. – К.: Наук. думка, 1990. – 184 с.;
4. Археология Украинской ССР. – К.: Наук. думка, 1985. – Т.1. – 568 с.; 1986. – Т. 2. – 592 с.; 1986. – Т. 3. – 576 с.;
5. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзи та раннього заліза. – К.: Наук. думка, 1982. – 195 с.;
6. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. – К.: Наук. думка, 1981. – 310 с.;
7. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів. – К.: Наук. думка, 1982. – 268 с.;
8. Археологічні пам'ятки Української РСР. – К.: Наук. думка, 1966. – 463 с.;
9. Археологія Української РСР. – К.: Наук. думка, 1971. – Т.2. – 504 с.;
10. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. – К.: Наук. думка, 1991. – 144 с.;
11. Воропай Л.И., Куница М.Н. Селитебные геосистемы физико-географических районов Подолии. – Черновцы: ЧГУ, 1982. – 92 с.;
12. Даниленко В.Н. Неолит Украины. - К.: Наук. думка, 1969. - 60 с.;
13. Даниленко В.Н. Энеолит Украины. - К.: Наук. думка, 1974. - 176 с.;
14. Жупанський Я.І., Круль В.П. До територіального обґрунтування українських етнічних земель // Науков. вісник ЧДУ. Географія. - Чернівці: ЧДУ, 1996. - Вип. 3. - с. 130-142;
15. Жупанський Я.І., Круль В.П. Еколого-географічний погляд на районування українських етнічних земель // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Мих. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2003. – С. 130-135;
16. Жупанський Я.І., Круль В.П. Краєзнавча ієрархічна структура українських етнічних земель // Матер. першого міжнар. семінару з теорії і практики регіонал. геогр. краєзнавства. – Тернопіль, 1999. – С. 13-21;
17. Зализняк Л.Л. Население Полесья в мезолите. – К.: Наук. думка, 1991. – 160 с.;
18. Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1970;
19. Історія міст і сіл Української РСР. Житомирська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1972;
20. Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1971;
21. Історія міст і сіл Української РСР. Львівська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1968;
22. Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1973;
23. Історія міст і сіл Української РСР. Тернопільська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1968;
24. Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1968;
25. Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1969;
26. Ковтонюк М.Е. География населения и проблемы расселения Ровенской области: Автореф. дис... к.г.н. – Киев, 1971. – 20 с.;
27. Круль В.П. Краєзнавче дослідження географічних процесів заселення Галичини: Автореф. дис... к.г.н. – Львів, 1996. – 20 с.;
28. Кудиркене Р.К. Поселения в природном ландшафте Литвы: Автореф. дис... к.г.н. – Вильнюс, 1973. – 32 с.;

29. Кучинко М.М. Волинська земля в X – першій половині XIV ст.: Автореф. дис.... д.і.н. – Київ, 1999. – 33 с.;
30. Мацкевой Л.Г. Мезолит запада України. – К.: Наук. думка, 1991. – 148 с.;
31. Мохначук С.С. География населения и населенных пунктом Волинской области Украинской ССР: Автореф. дис... к.г.н. – Киев, 1967. – 32 с.;
32. Нариси стародавньої історії Української РСР. - К.: Вид-во АН УРСР, 1959. - 632 с.;
33. Пастернак Я. Археологія України. - Торонто, 1961. - 790 с.;
34. Пашкевич Г.О., Охріменко Г.В. Матеріали до вивчення неоліту Волині. – К.: Ін-т археології АН УРСР, 1990. – 47 с.;
35. Свешников И.К. Культура шаровидных амфор. – М.: Наука, 1983. – 88 с.;
36. Свешніков І.К., Нікольченко Ю.М. Довідник з археології України. – К.: Наук. думка, 1982. – 116 с.;
37. Сиреджук П.С. История заселения Галичской земли в XIV-XVIII вв.: Автореф. дис... к.и.н. – Львов, 1989. – 16 с.;
38. Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – К.: Наук. думка, 1974. – 288 с.;
39. Телегин Д.Я. Пам'ятники епохи мезоліта на території Української ССР. – К.: Наук. думка, 1985. – 184 с.;
40. Тимошук Б.А. Восточнославянская община VI-X вв. н.э. – М.: Наука, 1990. – 192 с.;
41. Томашевський А.П. Населення Східної Волині V-XIII ст. н.е. (система заселення, екологія, господарство): Автореф. дис... к.і.н. – Київ, 1993. – 18 с.;
42. Черныш А.П. Палеолит и мезолит Приднестровья. – М.: Наука, 1973. – 128 с.;
43. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. - К.: Либідь, 1992. - 376 с.;
44. Энеолит СССР. - М.: Наука, 1982. - с. 165-263.;
45. Этнокультурная карта территории Украинской ССР в тыс.н.э. - К.: Наук. думка, 1985. - 184 с.

Summary:

Volodymyr Krul. ABOUT THE RETROSPECTIVE BASIS OF SETTLED LOADING UPON THE TERRITORY (ON EXAMPLE OF WESTERN UKRAINE).

The ekistical and ecological analysis had been realized, which included the archaeological period of settled assimilation of the territory of the Western Ukraine (from Paleolith until the old Russian times). The areas with the largest potential of historical settlement are choosed. There are the Dnister-Prut region of the first order, the Styr-Goryn region of second order, the Sluch-Teteriv region of third order, the Western-Bug and Upper-Prypjat regions of fourth order. Between the first and second regions the Seret integrated link is existed, which along with the Western-Bug region, create the territory of entire historical settlement – the Western Ukrainian amphitheatre of historical settlement which consists of 42 administrative regions or 37,2% of their total amount in the Western Ukraine. The areas of the least settlement have been choosed (the eighth and ninth levels), which occupied the outlying districts and inside of their Volyn's part.

УДК 911.37

Тарас ЗАСТАВЕЦЬКИЙ

**ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСЬКИХ
ПОСЕЛЕНЬ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

В сучасних умовах трансформації суспільних відносин, коли головною проблемою є вихід з економічної кризи, посилюється необхідність врахування екологічного фактора у